

De la 'glasnost' a le

Quan fa cinc anys de la caiguda del comunisme es percep un retrocés de la llibertat de premsa a l'Europa de l'Est. Ho denuncia un informe fet a Viena i ho explica Libert Ferri.

El Govern hongarès de dretes va provar fins a última hora de guanyar les eleccions (que finalment han guanyat els socialistes) posant la televisió sota una mena d'estat de setge o d'exclusivitat del Govern fins al punt que durant la campanya electoral era el primer ministre Peter Boross qui la controlava.

Tot això després d'haver despatxat més d'un centenar de periodistes independents a fi de substituir-los per gent ideològicament obedient. Tota l'operació de privatització ideològica dels mitjans de comunicació públics d'Hongria va ser un fracàs, però que això hagi pogut passar és un indicatiu de com els hàbits totalitaris sobreviuen més enllà del canvi d'institucions. Qui podia imaginar-se l'any 1989 que, aquestes maniobres, les farien els

pioners de la dissidència, demòcrates integrats en el Fòrum Democràtic d'aleshores, que va acabar fent fora del poder, electoralment parlant, els comunistes socialdemocratitzats?

Una amenaça real. "La llibertat de premsa, una de les més precioses conquestes de les noves democràcies de l'Est després de la caiguda del comunisme, es troba amenaçada pels poders polítics actuals, els quals amb l'excusa de les dificultats econòmiques volen domesticar els mitjans de comunicació". Això és el que diu un informe de l'Institut Internacional de Premsa, amb seu a Viena.

L'informe detecta la intromissió del poder en gairebé totes les àrees ex-comunistes (Europa central, ex-URSS, els Balcans, la Bàltica), però destaca els punts on la situació arriba al límit: a Ucraïna, Bielorrússia, Moldàvia i Sèrbia el control i la pressió de l'estat, tant als mitjans de comunicació públics com privats, és tan forta que es pot començar a parlar d'una amenaça contra la llibertat d'expressió. A Ucraïna l'any 1993 foren suprimits 290 diaris i 266 revistes d'un total de 2.000 d'enregistrades.

Hereus del partit. I és que la inèrcia estalinista de tenir la constitució o el codi penal, tant és, com una cosa "decorativa" continua interioritzada i funcionant amb força. Abans era el Partit qui deia el que calia o s'havia de fer, i es feia i prou. I si això contradeïa la llei "formal", la llei es canviava i llestos; i a vegades ni tan sols es canviava: ningú no hi queïa, ningú no hi pensava. Ara que no hi ha Partit la tendència que s'imposa és de fer complir allò que diu el Govern o les majories absolutes de parlaments elegits en circumstàncies dubtosament democràtiques.

El president Ieltsin manté sota el seu control estricte la televisió i les agències de premsa. L'informe de l'Institut Internacional de Premsa, amb seu a Viena, afirma que "la llibertat de premsa, una de les més precioses conquestes de les noves democràcies de l'Est després de la caiguda del comunisme, es troba amenaçada pels poders polítics actuals, els quals amb l'excusa de les dificultats econòmiques volen domesticar els mitjans de comunicació".

noves inquisicions

ARXIU

Casos concrets: a Albània, Croàcia i Macedònia el reconeixement legal de la llibertat d'expressió no té prou força perquè el poder executiu deixi de controlar la televisió, la ràdio i els diaris estatals.

L'Institut Internacional de Premsa destaca que a Rússia el president Ieltsin manté sota el seu control estricte la televisió i les agències de premsa. Però la principal preocupació és que amb l'ensorrament econòmic l'estat té tendència a retallar subvencions a la premsa i hom preveu que desapareixeran molts diaris i setmanaris. Alguns ja han hagut de tancar per les pèrdues d'una mala distribució, que controla encara l'estat.

La rigidesa i la falta de garanties legals per a la inversió fa que els països postcomunistes més pobres no es trobin en el punt de mira de les grans empreses multinacionals occidentals de premsa i comunicació. Ara com ara, els grans grups només s'han arriscat a invertir a la República Txeca (Passauer Press, grup

Què se n'ha fet, del 'Relax'?

A Moscou commemoren el cinquè aniversari del començament del final: el 1989 va ser el cop de gràcia definitiu al comunisme com a muntatge ideològic i geoestratègic. L'anomenat "temps del no temps" es va acabar, però la catàstrofe humana que va deixar al descobert ha estat, i és, tan horrosa que en les tertúlies d'aquests dies a Rússia ningú no gosa dir allò de "ja es veia venir".

La realitat ha superat totes les previsions. De la descomposició de l'imperi, no podia venir-ne res de bo, però qui podia esperar-se que del despotisme de la *nomenklatura* es passaria a la crueltat desbocada d'una autèntica "galàxia criminal" al costat de la qual la màfia italiana és aristocràtica? I què se n'ha fet, d'aquella *glasnost*, d'aquell corrent de llibertat d'expressió, de crítica i de creació que va il·luminar durant gairebé tres anys tota la vida cultural, el cinema, la televisió i la premsa, i que semblava que era el catalitzador d'una embrionària i sana societat civil?

Agafant com a punt de referència els anys 1988 i 1989, anys de *glasnost* per excel·lència, sembla mentida que els mateixos que ingènument celebraven el fet de poder contemplar a la televisió el videoclip *Relax* de Frankie Goes to Hollywood —avantguarda de la *glasnost* roquera— signessin després manifestos "d'intel·lectuals" exigint l'entrada dels tancs a Moscou i el bombardeig de la Casa Blanca, del Parlament, l'octubre de 1993. I més mentida sem-

Aleksandr Iakòvlev. Dirigeix la televisió central d'ençà dels fets d'octubre.

bla encara que la premsa "liberal i democràtica" es prestés a publicar aquelles crides que incloïen la "necessitat" de tancar els diaris comunistes i de l'extrema dreta, amb insinuacions a l'aplicació de la pena de mort.

Moscou, el cor d'aquell imperi que fa cinc anys va començar la davallada, ja no llegeix tant com fa cinc anys *Ogoniok* —aquest setmanari crític i innovador que ja no bat rècords de venda ni de subscripció—, ans mira molt més la

televisió on el serial s'imposa a l'informatiu rigorós i els espais religiosos de les millors franges horàries han estat concedits a predicadors evangelistes anglo-saxons: missatges protestants per a una societat històricament cristiano-ortodoxa. La televisió central, la dirigeix, d'ençà dels fets d'octubre, Aleksandr Iakòvlev, el número 2 de Gorbatxov, l'home fort dels temps de la *perestroika*, llavors anomenat i celebrat *Mister Glasnost*. **L. F.**

alemany), a Hongria (Bertelsmann, també alemany) i a Polònia (grup Hersant).

La "caça" del periodista. Però fins i tot als països postcomunistes més liberals es destaca una intensa intromissió del poder en els mitjans. Els periodistes no sols suporten pressió i invitacions a l'autocensura, ans són duts als tribunals, acusats sovint d'actituds "antipatriòtiques". A vegades les pressions i amenaces es converteixen en acomiadaments, com el recent episodi d'Hongria. Curiosament els inquisidors de Budapest s'esforçaven a justificar-se i a fer passar les represàlies ideològiques per "reestructuracions de plantilla per motius pressupostaris".

A Romania és constant la denúncia de periodistes acusats de difamació des del poder.

El paper de censor oficial, l'exerceix Dumitri Popa, un personatge que havia ocupat càrrecs en l'aparell propagandístic de Ceausescu i que ara és cap del Departament d'Informació del Govern i director general de la televisió.

La llibertat de premsa i la llibertat del periodista no sols és amenaçada a l'Est per l'intervencionisme del poder executiu; a Rússia, igual que a Bulgària, Polònia i Sèrbia, són cada cop més els periodistes apallissats o amenaçats per les màfies pel fet d'haver destapat casos de corrupció i d'activitats criminals. La paraula i la seva llibertat, tan glossades per Václav Havel en els esperançats dies de la tardor del 1989, són a l'Est, al cap de cinc anys, un bé escàs o perseguit. **Llibert Ferri**